

מגופו או כהן עמא שטבל לקריוו אוכלים אותה, ואם אין שם כהן ישראל צאש, ואשפ"י שלא הוכשרה לקבל עומאה ואסור לשרוף חלה עכורה, שאני הכא דהוי חלה מדרבנן, ועוד שנטמאת צאוויר ארץ העמים, וחלת ארץ ישראל עכורה אסור לשורפה. אבל חלה כיוצא בזה לא אסרו לשורפה, והכי עדיף טפי מללוש אותה פחות מכשיעור השתכחה תורת חלה מישראל, אבל לפי שיטת האומרים דעיסה שנילושה צמי פירות אינה חייבת בחלה אפילו מדרבנן (תקנט) ייחא, דאפילו אם יראה להפרישה משום דלא השתכחה תורת חלה ולשורפה מה בכך, אין שם חלה עליה ולא עשה כן אלא לזכר צעלמא חקם).

והנראה לעניות דעתי כהצתי.

סימן קפט

שאלת: ממני אודיעך דעתי, מאי שנא גבי תרומה צומה"ז שהיא עומדת לשריפה מפני הטומאה, יש לי להפריש כל שהוא לכתחילה [כרמז"ם הלכ' תרומות פ"ג כ"א], ואילו גבי חלה צומן הכא מפרישין חלה אחד ממ"ח ושורפין אותה מפני שהיא טמאה, וכן כתבו הפוסקים (חקסא).

תשובה: איצטא שכך הדין נוהג צא"י, וי"ל צעמנו של דבר, דצלמא גבי חלה אין מפסיד את אחרים ולפיכך תקנו אותה כדינה היכא דהיא עכורה, דהיינו אחד ממ"ח שהיא פחות שצשיעורין שנתנו רז"ל בחלה, (חקסא), אבל גבי תרומה אמרו שיוצא כל שהוא כדינה דאורייתא דחטא אחת פוערת כל הכרי, שאם יוצא אחד מחמישים נמלא מפסיד את כליו צמשה, וכיון שמפסיד את אחרים בעמידו אותה על דין תורה (חקסא), שוב ראיתי שכתבו צירושלמי [חלה פ"ד כ"ד] קושיא אחרת יתירו על דרך שחירתתי, דמאי שנא בתרומה שלא תקנו שתי תרומות אחת לאור ואחת לכהן כמו שתקנו בחלה שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן, דגרסינן בתם צפרק שתי נשים ר' זון (חקסא) צ"ר חייא צעי כמה דאת אמר שתי חלות צסוריא דכוותה (חקסא) שתי תרומות צסוריא, אי"ר חגי חלה אין אחרים כלום תרומה יש אחרים כלום, אם אומר אתה (חקסא) כן נמלאת אותה תרומה שהוא מפריש עובלה למעשרות ע"כ. ואשפ"ג דק"ל [תרומות פ"ד מ"ב] דאם עשה חגי הכרי תרומה כרי היא תרומה ופטורה מן המעשר, הני מילי בתרומה עכורה שהיא נאכלת לכהנים, אבל תרומה עמאה בהולכת לאור למה נרצה צה כדי להפסיד חלק המעשר אשר צה ונמלא מפסיד את כליו (חקסא).

ודכוותה אמרין [חלה פ"ד מ"ח] צומן שהוא מפריש שתי חלות ממעט בהשרפתו ומרצה בהאכלתו, אבל צומן שהוא מפריש חלה אחת דהיינו צארץ או בחולה לארץ, צומן דאיכא כהן קטן או גדול שטבל לקריוו לדעת הפוסקים

סימן קצ

שאלת: ממני אודיעך דעתי, צראונן שחייב לו שמשון מהכ לפי השבועה, ולא רצה לפורשו, וראובן תלמיד חכם ונדח את שמשון עד שיפרע לו, אם חל נדויו, ואח"ל לא חל, אם הוא צר עונש לפי שנדח את מי שאינו מחוייב נדויו.

תשובה: גרסינן בפרק אלו מגלחין [מ"ק י"ז ע"א] האי צורא מרצן עבד דינא לנפשיה צמילתא דפסיקא ליה, וקשה עלה מהאי עובדא דריש לקיש [שם] דכוח מנער פרדסא, אחא הכוא גברא וקא אכיל תאינה רמא ציה קלא אשגח ציה אמר ליכוי האי גברא צממא, אמר ליה אדרבא ליכוי הכוא גברא צממא, אם ממון נחייבתי לך נדוי נוי נחייבתי לך, אחא לצי מדרשא א"ל שלו דדוי שלך איני דדוי, ויש לתרץ דהתם איירי דעבד דינא לנפשיה לקחת מה שהוא חייב לו בחזקה, אי לעכב צידו ממון חבירו צמלח דפסיקא ליה, וכן משמע לשון רש"י ז"ל שכתב [שם ד"ה דינא] דאמר ליה את מחייבת לי הכי והכי ע"כ. ואין צריך ללכת לדיון וגובה ממנו צידו, אבל לא על ידי נדויו או חרם. ואשפ"ג דאיניש אחרניא מלי למיעבד, דהא קילין [צ"ק כ"ז ע"ב] דעבד איניש דינא לנפשיה אפי' צמקוס דליכא פסידא, י"ל דלצותא נקט צורא מרצן, דאפי' צורא מרצן דלצין שיבא נוח צממא וצממא, עבד דינא לנפשיה — הרי לפי שיטה זו לא יפה עשה ראובן שנהא את שמשון, וקילין (חקסא) דכל הממדה את חבירו שלא כדון חייב נדוי, והכי משמע מהך עובדא דריש לקיש.

רשאי למשכנו, ועוד קרא כתיב בחון חממד וכו', וכן כתב בספר יראים דרב נחמן איירי בגזלן שדבר של צעק ורואה לגזול ממנו או להוליך גזלו ולא חקק גזלתו במלכות פייב. וכל שכן בנדון דידן שאין לראובן שום ציור שיש לו אלל שמעון דבר, פייב בתשובות מהר"י קולון ז"ל שורש קס"א, ומדברי הרמב"ם ז"ל מראה בפירוש שאין רשאי לנדות אלל לקחת דינו צידו חרשו, שכתב בהלכות סנהדרין פ"ב [כ"ז] ח"ל, יש לאדם לעשות דין לעצמו, אם יש צידו כח, הואיל וכדת ובהלכה הוא עושב וכו'. ומדחלי טעמא בכה, משמע דלאו בנדוי קאמר, דאין לך אדם שאין כחו בפיו לנדות את חצירו, וכן משמע כל שאר הלשון פיון עלה תקעו).

והנראה לעניות דעתי כתבתי תקעו).

סימו קצא

מה ששאלתם על ענין ראובן שאמר בקבל רב לשמעון אסור להחפיל עמך כי אתה מין אפיקורוס, ואחרים בהתפללם יאמרו חלי אברהם חלי יצחק, ואמנם אתה תחפיל ותאמר חלי אריסטוטלס, כזאת וכזאת אמר ראובן בחוך קבל ועדך בכה גדול וצחימה שפוכה, צפרסיא צכופיא נוח ככריכיא, פתח את פיכו ויקלל, ולא חשש למלצין פני חצירו, ותרפח לא נשא על קרצו.

התשובה: אמרינן בפרק במה במה יולאח [שבת ר"ב ע"ב] אמר ר' שמואל בר נחמני האומר ראובן חטא אינו אלל טועה, ודוקא ראובן בן יעקב, אבל ראובן זה, חוטא וטועה ומוליא דיכא הוא כסיל, ומחזיק ליה חטאתא בסילוא דלא מצע דמא [כ"ב קריא ע"ב]. ואפי' דאמרינן בקדושין פ"ק [כ"א ע"ב] האומר לחצרו עבד יבא בנדוי, ממחר סופג את הארבעים, רשע יורד עמו לחייו, משמע דהקורא לחצירו רשע אין בית דין חקקין לו, כייט רשע בעלמא כגון ששצר בלאו גרידא, כדאמרינן בפרק זה צורר [סנהדרין כ"ז ע"א] רשע דחמס צייק, וכייט לאו גרידא, וכן גבי לוח בריבית וקאמרינן [שם כ"ב ע"א] באי רשע הוא. אבל לקרותו מין ואפיקורוס חקקין לחיקן ומעשיין אותו.

וראיה מהכיה דפרק הכבז [ב"מ ר"ה ע"ב] אל תונו אתם את עמיתו באונאת דברים בכתוב מדבר, אל יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, ובמכנה שם לחצרו ואפי' דש דיה, הוא מיורדי שאלו עלי יעל, ובמארה את עמיתו לא מקרי חמיתו. ואם האומר חמת טועה כל כך גדול, כל שכן האומר שקר ומוליא דכה, כדאיתא בפרק יש בערכין [פסחים כ"ז ע"א] אמר ר' אלעזר בן פרטא [בא וראה] כמה גדול כוחה של לשון הרע ממרגלים, ומה מרגלים שלא דברו אלל על עמים ואנשים, כך המוליא שם רע על חצירו על אחת כמה וכמה, ואפילו שלא בפניו, כל שכן בפניו דאזיל סומקא ואחא חיורא, וכל זה ביש לו דומיא דהבוא משעה, וכל

עוד יש מהרמזין דלא עבד דינא לנפשיה לנדות על ממון כלל, אלל אהפקדוהא, וכן כתב הרמ"ב ז"ל, וברא"ש ז"ל [מ"ק פ"ב ס"ה] כתב ח"ל, במלתא דפסיקא ליה שצורר לו בדין דין, ומוליא מצטל חובו בעל כרחו ויכול לנדות על דינו, וקשכ בדבר לפרש כך, אם בדין צורר לו אינו צורר לאחרים, ואיכא חלול כי בדבר, ועוד אפילו שדבר צורר, אין אדם דן דינו של קרצו וכל שכן של עצמו, ור"ת פירש כגון הקורא לחצירו עבד או כיוצא בזה, משמע ולענין אהפקדוהא קאמר דוקא ולא לענין ממון, מיהו קשכ מאי שנה מילתא פסיקתא, אפילו בכל ענין צחוי שיצא אדם חלמיר חכם יכול לנדותו לכבוד עצמו, וי"ל דמלתא פסיקא דאמרינן עבד איניש דינא לנפשיה, כייט שבוה נמודה לכל ישראל כאלו מדוכו בית דין פייב, גם לפי שטח זו ראובן נדח את שמעון שלא בדין כיון שבוה על ממון, וכתוב [שם ר"ב נידוי] חיראו אפיי שמעמחן עבד ממון כדאמרינן לעיל, יש לומר שיהיה לו לקרותו לצית דין תחלה שמה יפרע, ועוד צ"ב נמי לריך שני וחמשי כדפרשתי לעיל וכדמשמע בפרק בגזל צהרא, ולא דמי לאיסורא דמכין לאחר וכו'. הרי לפי שיטת זו מדכ ראובן שנה בדין.

והראב"ד ז"ל (תקעו) חירן כי ריש לקיש טעה מפני שלא בתרה צו תחלה שלא יאכל, כי שמה היה סבור האוכל דלמכירה בן עומדות, ודעתו לפרוע משלם, שבה לא היה חסור, וכשנדכו בלא בתראה שלא בדין עשה, ואפילו לפי שיטת זו י"ל דלא יפכ עשה, שיהיה לו להתרות בשמעון בפני שנים, ויאמר שמעון אפיי שאני חייב לך איני רוצה לפרע, ואז היה לו רשות לדמותו, אבל כיון ששמעון עומד ואחא איני חייב כלום שפרעתי, איני רואה שיש מקום לנדוי זה, ועוד שכבר כתבו באחרונים (תקעו) דליכא השתא ארצא מרבין לא לענין זה, ולא לענין ליערף זה, וחו' דלא שנקת חיי לכל אדם, יאמר כל מי שלמד ספר פסיקא לי שאתה חייב לי וברי אתה בנדוי עד שתתן, ודמיה לכה דאמרינן ליתקמיה בכוזביה עד דלישצקיה לגלימיה, ועל דרך דרך זה ירצה בגזל והחמס או מריצה ומחלוקות, ואין ראוי לדון בדין זה אפילו למי שראוי לו.

ואית אם כן יבא ראובן חייב נדוי כיון שנדח שלא בדין, כה לא קשיא, כיון דאיכא מאן דקאי כותיה כמו שכתב הרא"ש, וכן כתב בעל נמוקי יוסף [ד"ה במילתא] ויש מפרשים דאי קים לי שחצירו חייב לו ואינו רואה לפורעו, רשאי לנדותו עד שיפרענו פייב. וכן כתב הרמב"ם ז"ל בחדושי. וכיון דאית ליה על מי יסמוך אינו צר נדוי, אבל אין ראוי לעשות כן, וגם נדוי אין חל דבא רבים פליגי בזה, וראוי לראובן שיבקש מחילה משמעון לפי שנדחי שלא בדין לדעת רוב הפוסקים, ולריך להחירו לחוש לדברי באומרים שכדוי חל.

ובמרדכי [ב"ק פ"ב ס"ה] כתוב ח"ל, פסק רבינו מאיר ז"ל דכ"מ בפתח המצור שבוה שלו וכו', דלא פליג רב נחמן אמתני דפרק במקבל במלוא את חצירו אינו

האומר שקר אין לך עונה ברעכו עד שקר כמוהו, ומצוים
 זה צדדי דברים שפונשו גדול וחלקים לו בכל מקום ובכל
 זמן, והכל כפי המצוים והמצויות [כצ"ק פ"ג ע"א].
 ואם המצויות תלמיד חכם שתורתו אומנותו, או אפילו
 אינו אלא קובע עתים לתורה, כיון בכלל מצב תלמיד
 חכם וממנון השמחה ואפילו בשוים, כדמשמע פרק (יט)
 מי שמחו [בברכות י"ט ע"א] דתן על כ"ד מקומות מנדין
 על כבוד הרב, וכוון שנינו במשנתנו עד נפק דק ואשכח
 תלת המכפר אחר מעטן של תלמיד חכם מאי היא, בא דתן
 הוא כי הומו אין משקן את בגיורת ולא את המשוחררת,
 אמר לו מעשה בברכות שפחם משוחררת והשקוב שמעיה
 ואבטליון, אמר להם דוגמה השקוב ונדוהו ומת צדווי
 מפני רמ בעלמא, ופשיטא שצחיהם חמור, וכי ברמזים
 [כלכות ת"ח פ"ו כ"ד] במצב תלמיד חכם אפילו אחר
 מחו, וכל שק וקל וחומר אם המצב כיון עם הארץ שיש
 שם חילול התורה, דמדאמר זעירא לרבה אלא רב מיק,
 אקטמו שייכון דבני אינשה ונעשית התורה פלסתר, ודרכם
 של עמי הארץ דחזיפי טובא לגבי תלמיד חכם, וכדאמרין
 פרק חומר נקדש [חגיגה כ"ג ע"ב] כלי של עם הארץ
 טמא, ואם אתה אומר לו טמא כלום משגיח עליך, ולא
 עוד אלא שאם אתה אומר לו טמא אומר לך שלי טמא ושליך
 טמא, כלפי לייא.
 ועוד אני אומר שזה כמגדף לא על שמעון נדד תלונתו
 אלא על קדושים אשר בארץ, שכרי מוליד דבכ על
 הגאונים והחכמים הראשונים שנתעסקו בחכמה, כרצו
 סעדיה גאון ורצו הארץ גאון והחכמים הבאים אחריהם
 ונבירול ורבי יהודה [הלוי] ור' אברהם ו' מרחא וברמזים,
 וחכמי כל דור ודור שצנו מגדל לחלפיות תל פיות לסבור
 פי דוצרי עתק נגד תורתנו הקדושה, וברמזים חזר כ"ד
 הקדמות לאמת מיליות כשיית, וחכמי האומות בעתיות
 ופרשו אותם ונשתבחו בהם, והביאו מופתים על סתרי
 התורה ושרשיה, והסיר מצבות רבות מלך האנשים נבוכד
 צם ראשונים ואחרונים ע"ד למד תורה ודע מה שחשיב
 לאפיקורוס, וכבר כתבו החכמים מקובל אללם שרצו הקדושה
 היה צקי בכל חכמה, וכו' הכריע ואמר שגוראים דברי
 [חכמי] אומות העולם מדברי חכמי ישראל צענין חמה
 שמכלכה ציוס למטה מהרקים, וכו' לה למטה מהקרקע.
 כדאיתא בפסחים פרק מי שביה טמא [ג"ד ע"ב], ושמואל
 ירחינאח אומר וכירין לי שצילי דשמיא כשצילי דכרדעא
 צר מוכבא דשציוס דלא ידענא, כדאיתא בבראשית [ברכות
 י"ה ע"ב], וליכא למימר דצקיותאם היתה צחטונה בגלגלים
 וכייו תקופות ומלות דאמרין בשבט פרק כלל גדול [ע"ה
 ע"א] כל מי שאינו מחשב בתקופות ומלות עליו נאמר את
 פועל כי לא הביטו ומעשה ידיו לא ראו, דכא כוכבא
 דשציוס מחכמה התולדת הוא והם הנקראים כוכבים צעני
 האצות וכוכבים מדלגים, כמו שמואל צאחות השמים,
 וגם כן היה רופא צעני כמו שצא צפרק בשוכר [צ"מ]

פ"ה ע"ב] שמואל ירחינאח אסיר דרבי כוח חש ליה
 רבי צעניא ח"ל אמלי לך סמא לא יכלנא, אשטר לך משטר
 לא יכלנא וכו' עד אמר ליה אלא חזינא צספריה דאדכ
 הראשון וכתוב ציה שמואל ירחינאח חכים ליקרי רבי לא
 ליקרי ואסותיה דרבי על ידיה אכא, ועל כרחק למד חכמה
 הטבע שאי אפשר להיות רופא אם לא ידע זאת החכמה,
 ירצ פפא גם כן רופא מוצהק הוה כדאמרין בראש השנה
 פרק קמא [י"ז ע"א], רב הונא צריה דרב יחושע חנש עג
 נצביה רב פפא חזא דחלש ליה עלמא, ח"ל לצבתו ליה
 זוחא חקטו) לסוף איחפה וכו', ורבי חנינא רופא מוצהק
 הוה כדאמרין פ"ק דחולין [ז' ע"ב] ח"ר חנינא מעולם גא
 שאלני אדם על מכת פרוד לנכה וחיה, וכמה חכמים היו
 רופאים וצקיות צחכמה בטבע, כיענה על כדעת להרבה
 אחרים, ואין ספק מי שמצב החכמה מצב לומדיה,
 וכמה חכמים מחוכמים שוכני עפר, ואעפ"י שיש צדדי
 הפלוסופים דצור סרס צעניא כהשגחה, וקלת מהם יגיש
 עוד צשרשי התורה, לא מפני זה יגונה מי שלמד דצריכה,
 כי אין עניינים תלויים צאמנה אלא צמופת, וצמופתיהם
 (חקטו) כמה מופתו ראיח שצקל חיש ידחכ אותם וגא יטפה
 אחרים מי שמלא כרסו לחם התורה לחם אצורים אכל, כו
 גם הרבה מהם יחלקו על כדברים מהם, וכל מי שנתן לו
 השם עינים לראות וחלק לו צציוה, יראח צעניו וצלבצו
 יצין שאם [שכל] האדם קצר מהשיג מה שלמעלה ממנו ושאל
 דרך למופת על זה, והקצבל האמתיות תכריע לצעל סצרה
 גרועה שיענה צדדי המהפלספים, ועל כיוצא [צו] נאמר
 לא תבא תורה תמימה שלנו כשיחכ צעלם שלכם [כצ"ז
 קט"ז ע"ב], וכל חרד צדדי כי יבחר מדצריהם המועיל
 והמסכים לאמונתו על דרך טובו אכל קליפתו זרק כר
 מאיר [חגיגה ע"ו ע"ב] וישתמש מהם לרקחות ולצחחות.
 סוף דבר טצחי טצוח וייני מחוג [ככתובות ג' ע"ב] לבל
 ונחרא לבל הפשע ולהתם חפאל כדוצרים עתק
 על העוסקים בחכמה לקרוא מין ואפיקורוס מי שקרא צב,
 והיה כצדיק ברשע להוציא לנו על חסדי פולס ואין לך
 חספר אחר מעטן של תלמידי חכמים [בברכות י"ט ע"א]
 יותר מהם. ומה שאמר צפרק מצוב [צ"ק פ"ג ע"ב]
 וצסוף סוטס [מ"ט ע"ב] צאופס שעה אמרו ארור המלמד
 את צנו חכמה יוגית, כצר פירש"י [שם ד"ה אר] וברמזים
 שכוה לשון חכמה שמצרים צו צני פלעין ואין שאר העם
 מכירין צו, וכן נראח מאותו מעשה, ומה שאמר פרק חלק
 ורבי עקיבא אומר אף הקורא צספריס החלונים ופרשו
 צגמרא [סוכה ד"ק ע"ב] מאי חלונים ספרי מינים פרש"י
 שם ספרי גלחים, כולק לשטחו שקורה צכל מקום מין
 תלמיד ישיא. וכן פירש ברמזים. אצל ספרי הפילוסופים
 נקראין אלל החכמים חכמי האומות, כהביא דפסחים,
 וצפירוש הוה מגילה פ"ק [ט"ז ע"א] אמר ר' יוחנן כל
 האומר דבר חכמה אפילו מאומות בעולם נקרא חכם שגאמר
 ויחמדי לו חכמיו. ומלאחי צאגדה [כלה רצתי פ"ז] תקפשו)

לא החירו להכנס האדם שמה יטב לכו, וכמו שמצינו דר' שנינוסו לפרסם [חגיגה י"ד ע"ב] ולא ילא לשלום אלא י עקיבא, כל שכן בדברים החילוניים, מכל מקום לא מפני זה נחיר שישלח אדם רסן לשונו לצוות מי שלמד החכמה ומעשיו מסכימים עם התורה והמלוכה, תמים עם כ' אלכיו, אדרבא ראוי להדרו כיון שמעשיו מוכיחים לשם שמים, וכמו שדרשו בפסוק ולא חונו איש את עמיתו עם שאתך צחורכ [צ"ח י"ט ע"א].

ועוד אני מדייק מהמאמר של קדושין [כ"ח ע"א] מהקורא לחברו עבד יבא בנדוי. ופרש"י שצ"ד מקקן לי נדויתו שזה המצוה חייב נדוי, שכרי פרש"י הטעם לפי שמחלל צישראל כל כך זולו אותו גם כן, [כל שכן] בנדוי דידן שאין לך זולול יותר גדול מזה לקרותו מין ואפיקורוס דגריע טפי מרשעי עולם, שכרי הוא מכלל מי שמורידין [כע"ז כ"ו ע"ב] וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ג) [פ"ח] מכללי עדות [כ"י], המינים והמשומדים לא הנריכו חכמים למנוחם בכלל פסולי עדות, שלא מנו אלא ברשעים, אבל אלו הכופרים הם פחותים מהגוים וכו', ואין להם חלק לעולם הבא. ולפי הטעם האחר שאמר שטעם הנדוי הוא מזה כנגד מדה, הוא מוקי ליה צארו דכתיב צארו כנגן, מוקמין ליה אן צארו כדאמר בשבועות [ל"ז ע"א] אחר צו נדוי צו קללה תקפ), כל שכן הכא דמוקי ליה צארו, דכתיב צארו אשר לא יקים דין הוא דמוקמי צארו, וכו' הגרסה לי מדינא צב. ואני מוסר בדבר ציד החכמים מורי התורה כפי ראות עיניהם לגדור פרעות נמרצות, ולהביא עונות לעשות כפי הזמן, שלא יבא כל אחד צונה צמח ומקריב עליהם קרבן בעומאם כי צמח נחשב, ושצ ורפא לו בלשון חכמים מרפא [ככתובות ק"ג ע"א].

והנראה לעניות דעתי כהצתי.

דוד י זמרה

סימן קצב

שאלת: ממני אודיעך דעתי, צמי שבוא מוחרם או ממוכ ולא הכריזו עליו, שכתב הרשב"א ז"ל שמוחר שמוחר להתפלל עמו, אי הוי טעמא משום דאכתי לא שמעו שבוא מוחרם, וא"כ נפקא מינה שאותם שידעו שעברו חו בית דין עלומו יהיו אסורים להתפלל עמו, או דילמא טעמא הוי דאכתי לא נגמר עונשו עד שיכריזו עליו, ואם כן כולם מותרים להתפלל עמו.

תשובה: מסתברא לי, שהכל מותרים להתפלל עמו עד שיכריזו עליו, שכרי חומרא היא שהחמירו עליו, וחומרא זו לא עשו אותה אלא אחר הכרח שפרכמו אותו ועדיין עומד צמדו, הילכך עדיין לא נגמר עונשו ומותר להתפלל עמו, והשתא ניהא שכתב הרשב"א ז"ל סתם שמוחר להתפלל עמו, לא חלק בין יודעים ללא יודעים (תקפא).

והנראה לעניות דעתי כהצתי.

מעשה דר' זקנים שהלכו להקביל למלכות פנימית והיה להם פלוסוף אחד חכם ואלי הם רבן גמליאל ורבי יהושע ור' עקיבא ורבי אלעזר בן עזריא, אמר ר' יהושע לרבן גמליאל ר'און שגלך ונקבל פני ארסעו (תקעט) הפילוסוף חזרנו ח"ל הן, הלכו ועפה לו ר' יהושע על הדלת וחשב הפילוסוף שאין אלו אלא דרך ארץ של חכם, ילא לקראחו וראה חכמי ישראל, והיה מחשב בדעתו איך חתן שלום לחכמי ישראל, אם אומר שלום ר' גמליאל הריוני מצוה את חביריו. ח"ל שלום עליכם חכמי ישראל ור"ג בראש. ראה גם ראה איך קראו לפלוסוף מחכמי האומות חברים מלך החכמה, שאין חזר אלא בחכמה, שכן מצינו בסוכה פרק לולב הגזול [סוכה ל"ט ע"א] הלוקח לולב מחבירו, ופירש"י [שם ד"ה הליקת], ולי נראה הלוקח מעם הארץ גרסינן, דהא צעם הארץ קא מיירי כדאמרין בגמרא, ועם הארץ לגבי חזר לא קרי ליה חבירו.

ועוד אני אומר שהאומר שכל מי שלמד חכמה אחת או ספר מספרי האומות יקרא מאמין בכם, אין לך אפקירותא גדולה הימנה, שהרי סנהדרין גדולה שכיו יושבי לשכת הגזית שמהם תורה יולאת לכל ישראל, היו צקיאם בכל לשון ובעיני כל עבודה זרה שצטולם, כדי שידעו בעוד אס צד דרך עבודה להיבצו מיתה, כדאמרין פרק ר' ישמעאל [מנחות ס"ה ע"א] אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי חכמה בעלי מראה וכו' בעלי כשפים ויודעים צשצעים לשון וכו', שהרי אמר [בסנהדרין ס' ע"א] הפוער למקוללים וחזק לפעור פטור, מפני שאין דרך עבודה צכך. ואמרין [ע"ז י"ד ע"ב] עבודה זרה של אצרכם אצינו ד' מאות פרקי הויא, ואם מכ שלומד האדם יקרא מאמינו גם כן לא שצקת קי לכל צריה, וחם ושלום שיספק האדם צזה, וצפירוש אמרו בפסוק ולא תלמד לעשות כתועבות הגוים אינך למד לעשות, אבל אתה למד להורות [סנהדרין ס"ה ע"א], ולא מצינו צשום מקום שאסרו חכמים ללמוד חכמת המחקר.

ומה שצא צמנחות פרק שתי הלחם [ל"ט ע"ב] שאל בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל חכמת יונית קרא שלמדתי כל התורה כולה, מהו ללמוד חכמת יונית קרא עליו במקרא הוצא לא ימוש ספר התורה וכו' והבית צו יומם ולילה כתיב, ראה שעה שאינה לא מהיום ולא מהלילה ולמוד צה חכמה יונית, צבר פירשנו ענין חכמה יונית, אבל לעסוק בחכמת המחקר אינו אסור כמו שכתבנו, אפשיי שהאמת שאני מנעתי החלמידים צזמנו זה תמיד מללמוד חכמה זאת מפני שנתמעטו בלצבות ונסחתתמו מעייני החכמה, ושמה יטב אדם לדברי הציא כמו ששנו חכמים [אצות פ"ב] ארבע מדות ציושצי לפני חכמים כפוג ומשפך משמרת ונפה, ואמרו [שם פ"א] חכמים הזהרו בדבריהם שמה תחוצו חוצת גלות ותגלו למקום מים הרעים, ואין לך גלות גדולה צזמנו זה שנתמעט החורכ ואין דורש ואין מצקש. והנה מצינו שאפילו לחכמה המופלאה

סימן קצג

שאלת: ממני אודיעך דעתי, על מה שאמרנו בעובר על דברי חכמים חייב נדוי תקפצו, ובמקומות אחרים אמרו תקפצו) מכין אותו מכות מרדות, מה בין זה לזה תקפצו).

תשובה: אם תזכור תמיד שלש שרשים אשר אני מוסר לך בתבאר לך בענין אשר שאלת. א כי שמחא חמירא מנגידא, וכן הוה בסכמת התלמוד (תקפצו) ובפוסקים (תקפו), ועממא רבא איכא שזי עונש לגוף וזי עונש לנפש. ב כי לעולם לא עבדין תרחי למאן דעבר אדרבנן, אלא או נגידא או שמחא. ג כי בדבר מסור לבית דין לפי העון ולפי האיש בעובר ולפי הזמן, ובלבד שיביא לב דיון לשמים לא להתגדל ולא להתקסם, ולורבא מרבנן דעבד ליה עבדין ליה [כפסחים י"ב ע"א], ואי איכא חילול בשם בדבר לא חיישין לכבודו דאין עאל ואין תבונה ואין חכמה לנגד ה.

והנראה לעניות דעתי כתבתי.

סימן קצד

שאלת: ממני אודיעך דעתי, צמי שחלב עבדו או שפחתו, אם חייב רצונו לרפאותו משום השגת הצידה או לא.

תשובה: זו לא שמעתי, אבל חלב צמחתי של חצירו איכא פלוגתא, ואיכא מאן דאמר חייב לרפאותה ואיכא מאן דאמר אינו חייב, ותליא פלוגתייכו בפירושה דמחנה, דתנן פרק אין בין בעומר [נדריס ל"ח ע"ב] כמודד הנאח מחצירו מרפאו רפואה נפש ולא רפואה ממון, ואסיקנא בגמרא [שם מ"א ע"ב] רפואה נפש גופו רפואה ממון צמחתי, ופרישו לה צמיש שם רפואה אחר דאי לא שרי לרפאותה, דבא תנן מחזיר אצירתו ואין לך בשגב גדולה מזו. ואם תאמר אי צמיש שם רפואה אחר אפילו רפואה גופו נמי, הוה תרינו לה לפי שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות, והכי איתא צירושלמי וכן פירשנו ברין ז"ל [שם ד"ב רפואה נפש] ובריעצ"א ז"ל [שם ד"ה ירושלמי], ובר"ר אליעזר ממ"ץ וברא"ש ז"ל [שם] פירשנו לרפואה גופו מותר משום דמלוא קעבד, אבל צמחתי קא מכי ליה ולא מלוא קעבד, ולא הוי כמחזיר אצירתו, שכתובה לא נותק לרפאות צמחתי של חצירו.

ת"ל צמחתי של דבר, דבשלמא אצידה היא אצודה מצטליה ולפיכך חייב חורה להחזירה, אבל מי שחלב צמחתי אינו אצודה ממנו, ואפילו שאין שם רפואה אחר איפשר לו לעשות לה חקנה, אם נכסי צעל בצמחתי אסורין על הרופא שהוא חצירו, ישאל על דברו ויתן שכר הרופא וירפא אותה, ואם הרופא אסר על עצמו נכסי צעל בצמחתי,

כיון שדרך הוא ליעול שכר על רפואת הצמחתי, מצי למימר צמחתי לא מצינא וצמחתי לא צמחתי.

ומיהו כנכון אללי, מה שפירשו ברין ז"ל ובריעצ"א ז"ל דאין לך בשגב גדולה מזו. ולפי שיטת זו תפשוט שאלתך, אם צמחתי חייב לרפאותה עבדו לא כל שכן, ואפילו לפי השיטת האחרת אני אומר דעבד ושפחה טעמא אחריתא אית צבו דשייכי צמחתי, דבא חייבין צכל צמחתי שכתבים עשות וחייבות צבם דגמר לה לה מאשכ [כתבתי ד"ע"א] וכי כיכי דחייב לרפאות אה רבו חייב לרפאות אה עבדו ואת שפחתו, ובשחא דאחינא להכי אפילו יש שם רפואה אחר חייב לרפאות אה עבדו, דאית ציב נמי טעמא דלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות, ועממא נמי איכא דלמחר משחרר אותו רבו וכי כישראל לכל דבריו, תדע שברי בעבדים מעלים ולא מורידין, וממחני דבבא משמע דמלוא לרפאות אה חצירו חייב.

וק"ל על מה שכתב הרמב"ן ז"ל [יבמות ק"ו ע"א ד"ה ודאמרינן] על הוה דחניא ברי שכיב צורה וביטה מעצרת לפניו ואמר הוה לך דינר ובעצירי אין לו אלא שכר, וכתב עליו בני מילי צמחתי, אבל רופא שאמר תן לי כך וכך וארפא אותך חייב ליתן לו כאשר החכם, לפי שצמחתי מחר לו תקפו). ובקשו עליו באחרונים ז"ל תקפצו) דאדרבה אם צמחתי אצירתו חייב צמיש צמחתי גופו, כללך אין לו אלא שכר. וממחני דבבא הוה נמי תיובתיה, ול"ע לדעת הרב ז"ל תקפצו). ומכל מקום לידון דין ז"ל דבר צמחתי שחייב לרפאות אה עבדו ואת שפחתו משום השגת גופו, ואם הוה מקום שמועלין עליה שכר נועל שכר, ואם הוה מקום שאין נועלין עליה שכר אסור ליעול שכר.

כלל דמילתא דין בעבד דין רבו לענין זה. **והנראה** לעניות דעתי כתבתי.

סימן קצה

שאלת: ממני, על מה שכתבו הפוסקים על מי שמח ולא הביח כדי כתובת אשתו או כדי פרישת צעל חוב, שיקצרכו מן הצדקה, ותטול האשה כתובתה או צעל חוב אה חובו. ברי שגמלא צין בגויים ואין שם ישראל שיקצרכו או שאין שם כים של צדקה שטולס עמיים, אם יהיה זה מועל על פני הארץ ולא ינתן לקבורה ותאכל אשתו או צעל חוב וחדי.

תשובה: כיון שאין שם אחרים או שאין שם קופח של צדקה, חזר האשה או צעל חוב חייבים צקצורתו, ומכל מקום לא ראינו צדורות כללו מי שזכר צאצאיות זה, ואפילו יש עליו חובות של גוים קוצרים אותו תחילה ואחר כך נועלים מה שישאר, ולפיכך אני אומר שכל השאח לאיש וכן במלוא אה חצירו או כמותן עיסקא לחצירו, על דעת אנשי העיר הוה עושב ויקצרו אותו מהנמאל, ובשאר

אחרים למכ ירחו ממנו, וי"ל לאז כמאן דליתי, דקלין [קדושין כ"ט ע"א] בית דין מלין אותו בזמנו ואין ממתינין לאז, הכא נמי לא שנה, הוא יתעסק במתו, ואחרים יתעסקו במילה, והכא עדיף מלמדיה למחר.

אבל שאלתך ודאי כיכא דאופשר לקיים את שחיבה כגון שיש שכותב דיוס, יתעסקו במת ואחר כך במילה, או דילמא הכא נמי אמרינן זרחין מקדימין למות, וכיכא דמית מקמי דיוס ה' נמי לא תיבעי לך, דכא חל עליו מלת קבורה ואין יכול לדחותה, דקלין [יומא ל"ג ע"א] אין מעבירין על המתות. אבל כיכא דקדם זמן חיוב המילה למיתת המת, מסתברא לי דעושין המלכ של ברית מילה שכיח חוצה על כל ישראל, ואין מעבירין עליה כיון שקדמה, ואחר כך קוצרים את המת, ואין כאן זלזול כיון דלורך מלכ הוא, ודמיה לבליו לכבודו דמחר [כסאכרין מ"ו ע"א], ואין סכדי דניחא ליה בכי.

ותו שאם יקדימו קבורת המת וכו' ערודין שמה יעבור זמן המילה ולא יקברוהו לפי כבודו, נפיך מועד שיעשו המלכ שכיח לשפחה, ושז לא יהיה להם ערדא, ותו דעוד שיעשו המילה קודם שיחול עליו אצלות משום דאית צב שמחה, דכתיב שש אנכי על אמתך, ולולי נערה דינוקא היינו מצרכים כעוד וכמטיב, תקצב) ויזכר לכביסו ושהחיינו ומל' ואחר כך קוצר את המת. ומכל מקום מודה אני שאם יש זלזול המת כגון שצריכין להניחו יחידי כדי לעשות המלכ, צב אני מודה שיתעסקו בו תחילה ואחר כך יתעסקו במלכ (תקצב).

והנראה לעניות דעתי כדכתיב.

סימן קצו

שאלת: ממני, על מה שכתבו במלכים לכולך עממות לירושלים אם יפך הם עושים, ואם מחר לקבור מת אחר באותו קבר, ואם עומדין עליו בשורה או אומרים עליו דברי אצילות.

תשובה: יפך הם עושים להעלותם לירושלים, דקצב תקדד) בידינו שאין תחיית המתים אלא בעמק יבועפס ושם ירדו הנשמות לגוף, וגמלא ניעול מעגל מחילות, ואפילו מתי ארץ ישראל לא יקבלו הנשמות אלא שם, אבל צריך ליזהר שלא ישאר מהמת כלום, שאם ישאר ממנו אבר כרי הוא מעוכב עד שיתגלגל ויבא, ואם מותר לפמותו כדי לקברו עם אבותיו, שנוה לו לאדם לשכב עם אבותיו, תקצב) כל שכן וקל וחומר להעלותו לירושלים תוציב, דודאי מוח לו ולנשמתו, אפילו בלא תנאי יפך הם עושים, וצריך לכולך עמו גם עפר תבוסתו שלא ישאר שם כלום, ואז מותר לתת מת אחר לתוך הקבר.

ולענין אם עומדים עליו בשורה ואומרים עליו דברי אצילות ותנחומי אצילים, אם שדרחי קיימת עומדים בשורה [ואומרים

יעלו אותו האש או בעל החוב, שלא יהיה כחם גדול מכה המלכות, שאם חייב למלכות קוצרים אותו מנכסיו ואחר כך גוצין מן הנמלא.

ולא שאני צא לחלוק על הפוסקים חס ושלום, אלא כיון שכותב מנכב המלכות ראוי ללכת אחריו, ומכל מקום מודה אני שאם תפסכ האש או בעל חוב שאין מוילאין מידם לקבור, אלא קוצרים אותו מן הכדק. וכן ג"כ אין קוצרים אותו מנכסיו נדונייתו, אפי' דלא תפסכ אותם. ואין צריך לומר מן העיסקה בידועה לפלוני, אפי' דכוי פלגא מלכ ופלגא פקדון, אין קוצרים אותו מהם, כיון שם ידועים לאחרים, אבל מן הנכסים הידועים לבעל קוצרים אותו מהם, אפי' דאין צבם כדי כמות אשתו ובעל חוב, מכעסם אשר כדכתיב. וכעסם כדכתיב אש או יתר גדול מבעל חוב. חדא, שלא הוילא כלום ואינה מפסדת משל כלום, ותו דלא ניתב כדכתיב ליגבות מחיים, ומיד שמת חלו שני השעבודים יחד, שעבוד הכתוב ושעבוד הקבורה, וכיון שלא ניתב לגבות מחיים דמיה קלח לירושל. והקבורה קודמת, ותו דאפי' דאין הדין כן, ראוי לתקן שתקדים הקבורה כדי שימלאו הנשים חן בעיני האנשים.

עוד יש פסם אחר, דמדינא דתלמודא מטלטלי לא משתעבדי לכתובת ולבעל חוב אלא מתקנת הגאונים, ואין סדי שלא תקנו הגאונים שיהיה זה מוטל בציון עד שיגבי לי כדי הילאחו ותפול האש או בעל חוב מהמטלטלים, ואפילו כתב לה מטלטלי אגב מקרקעי, אן סדי שלא כתב כן על מנת שיהיה מוטל בציון ותפול האש כדכתיב, ואומדן דעתה הוא זה, ואוקומי ממונא באומדנא דמוכח מוקמין לה. אפי' דלאפוקי ממונא איכא פלוגתא הי פסקין כר אחא [כ"ג ל"ג ע"א] דאמר גמל האחר בין הגמלים שגמלא גמל הרצו בלדו בידוע שזכ הרצו תקצב), מכל מקום בלאוקומי ממונא לא פליגי.

ומכל הלין טעמא נראה לי כי במדינה הזאת קבורה קודמת לכל, ומכל מקום מודה אני שלא יולאחו עליו אלא כאחד העניים תקצב).

סימן קצו

שאלת: ממני אודיעך דעתי, במילה ומת אחי מהם קודם, כגון שיהיה בעל ברית ומת לו מת שמוטל עליו לקברו אחי מהם קודם.

תשובה: אם עובר היום ותדחה המילה לתשיעי, ודאי לא תיבעי לך דפשיטא דעושים המילה ואחר כך מתעסקים במת, ואפי' דקיי"ל [ברכות י"ז ע"ב] דמי שמתו מוטל לפניו פטור מכל המלות האמורות בתורה אפילו קריאת שמע שעובר זמנה, הכי מילי במלות דאי חיפשי לעשותם על ידי אחר אלא על ידי עצמו, כגון קריאת שמע ותפלה ותפילין וסוכה ולולב, אבל המלות שיעשו על ידי

מבכבדים וכורס שמחאכל עליה ויורש ומומחא לה אם הוא כבן, כאלו הוא אשח, דכיון שנתחד עמך כרי היא כחשח לכל דבר, וכיב בדבר קשע צעיון, ורית לדעת דעתו.

תשובה: לא כורס יפ, וטעם טעות מפורסם, ונחלק לו בין יחוד של נשואין ליחוד של קדושין, ולפי כורסא זו אם בא אחר וקדש אינך מקדשת, דכא כנשואין משוי לה, וכי"ת כרי נמי, הא ליחא שכרי ספק מקדשת היא, וכן כתב הרמב"ם ז"ל פרק (י"ב) [י] מכלכות גירושין [כי"ת] ח"ל, נתיחד עמך בפני עדים וכו' אם כיחא מגורשת מן הנשואין חוששין לה וכו', לפיכך לריכב גמ מספק וכו' היא ספק מקדשת ע"כ. ובין שביא מקדשת מספק אם קדש אחר קדושי ודאי כרי היא מקדשת לשני, ואם בא עליה שני זה נאסרה על שניהם ולריכב גמ משניהם, ואם לא בא עליה שני מגרש ראשון ונשא שני, שקדושי [של ראשון] ספק וקדושי שני ודאי, ואם גירש שני לא ישא ראשון, דכיון מחזיר גרושתו משנתארס.

תשובה: לבראש"ש ז"ל [כלל ל"ב סימן י] אחד שגירש ונתיחד עמו אחד כן, וקודש שגירש פסע שנית קדש אחר לשם פלגש, והשיב שאסורה לשניהם ולריכב גמ משניהם, שדאי כשני בא עליה ונאסרה עליו כיון שביא אשה איש משום יחוד של ראשון, ולריכב גמ משניהם, ואש"ג להמרינו [גיטין פ"א ע"ב] כן כן עדי יחוד כן כן עדי ביאה, לא חשדין לה אשה איש ודאי לנאח מן כשני בלא גמ ע"כ. כרי לך בדיא דלא הויא אלא ספק מקדשת, דדילמא בעל דילמא לא בעל, ואיך יעלה על דעת פותח ספר דספק קדושין עושה אותה כנשואה לכל דבריה.

והרי יודע דאפילו בעל לשם קדושין ממש או שחר וקדש. לא נעשית כחשח עד שיכניסנה לחופה, ואינו יורש ואינו מומחא לה ולא מחאכל עליה, דארוסה אינך כחשח לכל אלו הדברים [ביצמות כ"ע ע"ב], וכן מובאר בדברי הפוסקים, (תקלח), ומה שאמרו שיחוד עושה אותה כנשואה, היינו אחר האירוסין ומתיחד עמה לשם נשואין אש"ג דלא בעל, וכן כתב הרמב"ם ז"ל פ"י מכלכות אישות [כ"א] ח"ל, והבא על ארוסתו לשם נשואין אחר שקדש, משיעבר זה קנאה ונעשית נשואה, וכו' היא כחשח לכל דבר, [שם כ"ב], כיון שנכנסה בארוסה לחופה כרי זו מותרת לבוא עליה בכל עת שירצה, וכו' היא אשח גמורה לכל דבר, ומשחכנס לחופה נקראת נשואה אשפ"י שלא נבעלה, וכו' שחכיה ראוי לבעילה ע"כ. והם דברים פשוטים לא היה ראוי לבעלותם על ספר, אלא מפני שמעב זהם זקן.

והנראה לעניות דעתי כתבתי.

עליו זכרת (זכרית) (ודברי אכלות) ותנחומי אכלים, ומה שאין עשים כן צמחים, הוא כרי שלא יתפרסם בדבר, שאם היו יודעים בגוים שמוליכין מתים ממקום למקום היו באים לידי סכנה, ומעשים בכל יום שמסתכנים בזה ואין מפנין אותם ומוליכין אותם אלא בזהב צאופן שלא ירגישו. אבל אם אין שדרתו קיימת אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים זכרת אכלים ותנחומי אכלים (תקלח), וכו' איחא בדיא בשלבי מועד קטן [כ"ב ע"א] דרמיא חרי מחנייתא אכדדי, ומתריקין לכו כאן בשלדו קיימת כאן בשאין שלדו קיימת. והנראה לעניות דעתי כתבתי.

סימן קצח

שאלת: ממני אודיעך דעתי, על מה סמכו הכבדים שאין חכרין מליכנס בצית הקצרות של גוים.

תשובה: סמכו להם על הרמב"ם ז"ל [כלל עומחא מת פ"א ה"ג] ומקלח פוסקים (תקלח) דסבירא ליה כר שמעון [ביצמות ס"א ע"א] דאמר קברי גוים אין משמאין באכל, ומכל מקום לריך להזכירן על זה שלא יכבו קולא בדבר. חדא, דכיון פלוגתא בדאורייתא, ואיכא כמה גדולים ראשונים ואחרונים דסבירא לכו קברי גוים משמאין באכל, וכו' דשמא איכא בתם עמם כשעורב ושמא יגעו בו, דע"כ, לא פליגי אלא באכל אכל צמגע משמאין לכ"ע, וכיון דצית הקצרות הוא, חקב דאיכא שם עמם כשעורב, וכו' דאיכא כמה קצרות דלית בכו פותח עפת, ונמלח עומחא בוקעת ועולה, ואפילו שלא יעמוד על הקבר ממש, ומחכ בעעם מדורות בגוים משמאין מפני שהנשים קוצרות נפליהם צבה וואן צבם פותח עפת, ועומחא רגלח בוקעת ועולה, ואפילו באחרת דשכיחי חולדה וצדלים, מכל מקום חופרת להם צעומק ואין חולדה וצדלים יכולות לחטט אחריהם להוציאן, ונמלח כל הצית עמח.

ועל כן לריך להכיר לצנות ישראל שלא יקצרו נפליהם בצחים, אלא יולידם לצית הקצרות מפני הכבדים כנכנסים בצחים, ואם אי אפשר להוליכו לצית הקצרות, לריך ללמדם שלא יקצרו אותם אלא צקק זוית מקום שאין צו דריסת רגל כלל, ולעשות להם חלל פותח עפת, או להניח במקום שחולדה וצדלים יכולות ליעלו ולאכלו, וכו' איחא בדיא בגמרא בפסחים [פ"י ע"ב] שאם הוא במקום שחולדה וצדלים מליים שם לא חיישין לעומחא נפלים גבי שפחתו של מליק.

והנראה לעניות דעתי כתבתי.

סימן קצט

שאלת: ממני אודיעך דעתי, בראובן שגירש את אשחו ואחר כך נתיחד עמה ולא הספיק לבנוסה עד שמח, ורצה ליורש ולכתוב עליה, וצא בדבר לפני אחד

סימן ר

שאלת: ממני אודיעך דעתי, צראובן שמת אביו וטולד לו בן בתוך השנה, אם מותר לעשות סעודה של שמחה או לא.

תשובה: קודם המילכ לא חיבני לך דודאי אסור, אבל בסעודה שפושין אחר המילכ היא סעודה של מלכ ומותר, וכי תניא בליל רצתי [פי"ט] על כל המהים אסור לילך לבית המשחה עד לאחר שלשים יום, ולאבי ואמו עד י"ב חודש ואם היה חצורה לשם מלכ כגון קדוש החודש מותר מיד, בין בתוך ל' לשאר קרובים ותוך י"ב חודש לאביו ולאמו ע"כ הקט"ט. וכדברים קל וחומר, אם חינו נכנס לסעודה אחרים ואפילו לפרוע חובו (תר), כל שכן שלא יעשה הוא סעודה של שמחה. ומכל מקום אחר המילכ סעודה של מלכ היא ומותר, דלא גרע מקידוש החודש, כדאמרינן (תרא) ר' פפא כוכ אביל לבי שבו רבן וכו', ואע"ג דהוי סעודה של שמחה דאי לא משום לערא דיוקא כוכ מצרכין שהשמחה במשעו [בכתובות י"א], מכל מקום כיון דאיכא מלכ מותר, דכא להשיא יתום ויתומה או עני ועניה כיון שהוא לשם שמים הותרו (תרכ), כל שכן במלכות המילכ שהיא מלכ רב שנקרתי בליה י"ג ברייתא וקבלה ישראל בשמחה [כשנת קלי"א ע"א], ובתנאי שש אנכי על אמרתך, הילכך מקריא שפיר סעודה של מלכ, ומותר (תרג), ועדיפא מסעודה של גשמי טעיר ועשירי דליכא בהם מלכ, אבל במלכות המילכ איכא מלכ טפי, וכו' כיון דאיכא לערא דיוקא ליכא שמחה, וכל היכא דליכא שמחה מותר, וכן מלאתי בהגבות מיומנות (כדיא תרד).

כללא ומלחא במסודות שקודם המילכ אין ראוי לו לעשות ולא ליכנס להם, אבל סעודה שלאחר המילכ היא מותר, ובכלל שאל יבא כלי זמר ומיני ניגון, דאפושני בשמחה אסור, וכן מותר לו ליכנס בסעודה כו', כיון דאיכא מלכ וליכא שמחה כלי האי משום לערא דיוקא, מותר (תרכ). **והנראה** לעניות דעתי כתבתי (תרו).

סימן רא

שאלת: ממני אודיעך דעתי, צראובן שכיב רגיל לישב במקום מושב האבלים ואירע לו אבל, אם חייב לשנות מקומו, או דילמא כיון שהוא מקום קבוע לאבלים אין לרד.

תשובה: לרד עכ"פ לשנות את מקומו, כיון שהוא רגיל לשבת שם אין ניכר שצביל אבלות הוא עושה, שכי אין יושב במקומו אחר [מ"ק כ"ג ע"א. תר),

ואם מפני שהוא מקום מיוחד לאבלים, איפשר מעט למעלה או למטה ממה שכיב רגיל, צראובן שכיב ניכר שצביל אבלותו משם מקומו. **והנראה** לעניות דעתי כתבתי.

סימן רב

שאלת: ממני אודיעך דעתי, באשה שרוכב לבוא לאח אביה מן הקבר לבוילי לירושלים חוב"צ כמנהג, ולבגש צאותו יום צעמו, אם מותר לעשות כן.

תשובה: דבר זה אסור, דתניא [מ"ק ח' ע"א] במלקט עצמות אביו כרי זה מתאבל עליהם כל אותו היום, ולערב מותר אפילו לחרוץ לו בסדינו (תרא), ולא מיבעיא אם שלחו קיימת כאשר הוא במלכ, כי בקרקע שואב לחות ויעמוד שלחו קיימת אפילו כמה שנים לפד פורס על עצמם יבש היה כעץ, דעשימא דחייב בכל מיני אבלות, וקורעין עליו ומכעידין עליו, ועומדין עליו בשורה ואומרים עליו דברי אבלות ותנחומי אבלים, ופשיטא דודאי אסור שכיב אבל אסור לישא, וכן אשכח אסור להגשא דשמחה היא לה, אלא אפילו במלקט עצמות אביו ואמו אעפ"י שאין שלחו קיימת חייבת לכוף אבלות כל אותו היום, הילכך בדבר פשוט שאינה יכולה להגשא עד לערב דכיינו בלילה, ואם הוא ערב שבת אסור דאין קוין קמן בשבת [כירושלמי כתובות פ"א כ"א].

וכל מה שכתבנו הוא כשנקבר מיד, אבל אם עדיין הוא על פני האדמה, יש מי שסובר שכל דין חנינות עליו, אסור לאכול בשר ולשתות יין, ואולי שאר דברים של שמחה שאסורין עליו, ויש מי שסובר שאין עליו דין חנינות, אבל יש עליו דין אבלות (תרע), ופשיטא דאין יכול לישא אשה, וכן אם היא אשה אינה יכולה להגשא עד שיעבור זמן האנינות למד, או זמן האבלות למד, ומידי אם מסרו אותו למי שמוליך אותו ויחזירו פניו ממנו, לא עדיף ממה עצמו שמיד חל האבלות לכולי עלמא ומתאבל אותו היום וכו' לא, דיום ח' לליקוט עצמות כרי הוא כשצעת ימי אבלות, הילכך אם אשכח ז' רואה להגשא מיד ערב שבת, לא יולאו את המה עד שיעברו ימי שמחה אם בתולה ואם אלמנה, ואם רואה לבולאו מיד, לא תגשא צאותו יום כלל אפילו בוליוכו, ואם לא בוליוכו אסור להגשא כל זמן שהוא על פני האדמה, אפי' לדברי המקילין ואומרים שאין נוכח בו דין חנינות אלא דין אבלות והאכל אסור לישא אשה, דאין לך שמחה גדולה מו.

והנראה לעניות דעתי כתבתי.

סימן רג

(*) לירושלים: לכב"ר שלמה סיריליו י"ו.

שאלת: ממני לבאר לך דבור החוספות אשר צרקה בגזל קמח [צ"ק ק"ז ע"ב] כמחליל בגזל שטען טענה גנב וחזר וטען טענה אחר, ואמרת שיש בו קושיות הרבה, ולא פירשתי בקושיות ותיראת אותם לפי דרכך, ויש דרך ישר לפני איש, ושאלה ממני מה דעתי בו.

עוד שאלה צירושלמי פרק שזה הלכך בשביעית [שביעית פ"ג כ"ג] על משנה ששנינו סבין את הפגין ומקצבים ומטעמן תרי) אותם, וגרסין עלה אן תניין סבין את הפגין חנא דבי רבי ואלו כן פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית, ר' יוחנן כבדא דחנא דבי רבי ור' אלעזר כמחני, על דעתיה דר' אלעזר לא נא ר' יהודה אלא להביל, על דעתיה דר' יוחנן לא נא ר' יהודה אלא להחמיר, ומגרסת ממשך מגרסת ר' יוחנן דר' יהודה נא להחמיר, ומגרסת ר' אלעזר דר' יהודה נא להביל. ועוד כיון דר' אלעזר תלמידו של ר' יוחנן וקילין אין הלכה כחלמיד במקום כרב, כיון יתקנו דברי הרמב"ם ז"ל פ"ג מהלכ שמיטה [כ"י] שם כר' אלעזר.

עוד שאלה יבאר כי"ת אותה משנה של מסכת ידים [פ"ד מ"ג] ששנינו דמעשרות של עמון ומואב הם מעשה, חדש ומעשרות שחקנו בצבל הם מעשה יסן, וליבא לפירשי דאריות עמון ומואב דקחני בהם הם אותם שלא כבש סיחון ועג, דבא אותם האריות הכחוצות צ"ר ראשי במעוה עמרות ודיבן ויער וגמרה ותשבון ואלעלה וגר, כל אלו מלאו אותם בספר יסעי שם ערי מואב, ומקוין על שלוקה אותם נצודלל דכתיב [ישעי' ע"ו] וחזק השבון ואלעלה וגר עד יבן גשמי קולם, כי מי נמרים משמח יבין, על נבו ועל מידה מואב יילל, ושנמח נמי אשכחן דכתיב כי שדמות גפן שצמח, וכיון דישבו צבן ישראל מימות מרעיב, איפכא מציעה לבו דלעמון ומואב קרי ליה מעשה יסן, ולצבל שלא יסנו צב ישראל אלא מגלות יהויכין ואילך קרי לבו מעשה חדש עד כאן.

תשובה: כריני משיב על אלתשי ראשון, וממנו ית' מענה לשון. — חקן [שביעית פ"ג מ"ב] סבין את הפגין ומקצבים אותם עד ראש השנה, פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית ושל שביעית שילאו למולאי שביעית לא סבין ולא מקצבים אותם, ר' יהודה אומר מקום שנכנסו לסוך אין סבין מפני שביעית עבודה, מקום שנכנסו לא לסוך סבין, ר' שמעון מחיר באלין מפני שהוא ראשי בעבודת האילן פ"ב ומתפרשין לה למחני צחרי גווני. חדא כפשטא, סבין את הפגין מלשון כחליל חנטי פגיב, וסבין אותם כדי למכר ציולס קודם ראש השנה, אצל פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית או פגי שביעית שילאו למולאי שביעית לא סבין ולא מקצבים אותם, ואפילו במקום שנכנסו שלא לסוך דלא כו"א עבודה קרקע חסור בשביעית, ור' יהודה

מיקל מקום שנכנסו לסוך דלא כו"א עבודה קרקע מדינה דאין סבין, ומותר בשביעית, אצל מקום שנכנסו שלא לסוך לא כו"א עבודה קרקע כפי מפרש לה למחני ר"א, ואחיא כפשטא, וכיינו דגרסין צירוש ר"א כמחני, כלומר כפשטא דמחני ועל דעתיה לא אחא ר' יהודה אלא להביל וכדפרישנא, וכיינו דפסק הרמב"ם ז"ל צרקה ג' מהלכ שמיטה [כ"י] כר' אלעזר, דכיינו כפשטא דמחני, וכחנ מחני כגורתה ולא חילק בין מקום שנכנסו לסוך ובין מקום שנכנסו שלא לסוך, ודלא כר' יהודה אלא כרבנן ולהחמיר, וכפי משמח נמי מלשון צירושלמי דקאמר ר' אלעזר כמחני, וכיון דאחי כמחני ראוי לפסוק כוחיה.

והקשה רבינו שמעון [שביעית פ"ג מ"ב] דמדיוקא דרישא שמעין לה דקחני רישא סבין את הפגין ור' אלעזר דרישא עד ראש השנה אצל שביעית לא, ואמאי אשכחין למחני חו אצל פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית, ופירש כוא ז"ל דאיידי צפגין שאין דרכן להצביל עד חשירי, ולכן קחני פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית, ואפילו שביעית קאמר דאין סבין ואין תריא) מקצבים מאחר דאין נגמר ציולס עד שחננס שביעית ע"כ. ולא נראה כן מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב [שם כ"ע] סבין את הפגין ומקצבים אותם, כל עבודות אלו מותרות בערב שביעית עד ר"ה של שביעית. משמע שבעבודה מלך עלמה מותרת בערב שביעית לא שנה אותן שדרכן להצביל קודם חשירי לא שנה אותן שאין דרכן להצביל עד חשירי, ויש לתרן קושית הרב ז"ל דמשום פגי שביעית שילאו למולאי שביעית מקם לה, אי נמי דאי מדיוקא דרישא כוא אחינא דוקא בזמן במקדש, להכי חני משנה יחירי לאשמועין דאפילו שלא בזמן במקדש פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית אין סבין אותן בשביעית.

ותו מחפרשה מחני בגוונא אחריתי דכ"י סיפא פירושא דרישא, סבין את הפגין ור' ואלו כן פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית, אצל פגי שביעית שילאו למולאי שביעית לא סבין ולא מקצבים אותם, וכיינו דחני דבי רבי ואלו כן פגי ערב שביעית, ור' יוחנן נמי מפרש לה למחני כי כוא דחני דבי רבי, והשתא תנא קמא מיקל פפי דאפילו בפגין שנכנסו לשביעית שרי לסוך, כלכך ח"ק בכל גוונא שרי בין נכנסו לסוך בין לא נכנסו מדלא פירש, ואחא ר' יהודה להחמיר בפגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית, ואמר מקום שנכנסו לסוך אין סבין משום דכו"א עבודה, ומוכה צחוספתא דר' יהודה לא איידי אלא בפגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית, אצל צחוספתא שאין נכנסין לשביעית מדיה כוא דכלל גוונא מותר, וכפי גרסין צחוספתא [שביעית פ"א כ"ה] פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית ר' יהודה אומר מקום שנכנסו לסוך אין סבין מפני שביעית עבודה חריב). וליבא למימר דפסוק הרמב"ם כר' יוחנן ור' יהודה לחומרא, דאם כן כוא ליה לחלק בין מקום שנכנסו למקום שלא נכנסו, אלא הכן דפסק כפשטא דמחני וכרבה

מן התורה חלל מדרבנן. ח"ל הרמזים ז"ל פ"א מכלל תרומה [כ"ו], ארץ מלרים ושנער ועמון ומואב במלכות נוכחם זהם מדברי סופרים ונציאים ושאר הארצות וכו', וחו דכיון דמעשר ראשון ומעשר עני במקומות הסמוכים לארץ ישראל חד טעמא חית לכו כדי שיסמכו עליהם עניים בשנה השביעית, מאי שנה דלא נאמר בהלכה למשכ[מ]סיו [מעשר תרומה] כדי שיסמכו עניי כלויים.

אלא הנכון הוא מה שביארתיו למעלה, כי גלוי וידוע לפניו שעתידים חכמים לחייב במקומות הסמוכים לארץ ישראל תרומות ומעשרות, ונאמרה בהלכה למשכ מסיו מעשר של שנה שביעית יכיה מעשר עני ולא מעשר שני, כסדר [ר"ז] תרכ) השנים כמו שכתבנו בדרך שנער. וא"ת מה ראו חכמים לתת בדרך שנער מע"ש וצמרים מ"ע וכן בעמון ומואב מהלכה למשכ מסיו, וי"ל דתקנה זו הייתה מפני עניי ארץ ישראל, ועמון ומואב ומלרים הם קרובים יותר לארץ ישראל משנער, ולפיכך תקנו מעשר עני, אבל שנער שהיא רחוקה הקנוה הנציאים כסדר השנים, אי נמי כדי שיעלו לירושלים להביא מעשר שני, ולקרובות לא הולכין לתקן דבלאו הכי היו עולין, והראשון עיקר, והכי היחא צמחני.

ואכתי קשיא לי עלה דמתני דמדרבנן עמון ומואב למלרים ובבל שהם חוצה לארץ לגמרי, וכן השוכה אותם הרמזים ז"ל, וקשה דהא עמון ומואב עברו צמיחון ובשום שלי מלרים וברי הם בכלל ארץ ישראל שלא כבשו עניי בבל, ואפשר לומר דכיון שהיא מעבר לירדן ולא כבשו עניי בבל ברי היא חשובה כחוצה לארץ לגמרי, והכי משמע פשט דסוגיא דפרקא קמא דיצמות [פ"ז ע"א] דאמרין בהם עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית, דאמר מר ברבא כרכים כבשו עולי מלרים ולא כבשו עולי בבל, וקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא לעתיד לבוא, והיחוס כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית ע"כ. וכן נראה מדברי רש"י ז"ל [שם ד"ה עמון] שכתב ישראל הדריס בדרך עמון ומואב שכבשם משה מסיחון ועוג ונתקדשו בקדושה ארץ ישראל וכו', אבל בתוספות [שם ד"ה עמון] כתבו בשם ר"ת דהכא צמחני עסקין [וכן כהיה דיצמות בדרך עמון ומואב שלא כבשו עולי מלרים לפי שלא כבשו אותן סיחון ועוג, והוא נדחה בפירוש הסוגיא של יצמות] תרכא) וכן צהביא דחגיגה [ג' פ"ד] ועיין שם.

כללא דמילתא לכל הפירושים כל ארץ עמון ומואב אין נוכח זהם תרומות ומעשרות בזמן הזה חלל מדרבנן, ועד כאן הלכה למשכ מסיו לא נאמרה חלל לאחר שצטלה קדושה דארץ ישראל, כשעלו יוצאי מלרים בקדושה הוא תרכב) ושם היה נוכח זה מן התורה, וכיון שכן אחר שצטלה קדושה כל המלכות הנוכחין תרכב) זה מדברי סופרים. ולפי שיטה ר"ת אין מקום לשאלה ששאל השואל אפילו לפי מה שהבין צפי דמתני, אבל קושטא דמילתא דלא צריכין להכי וכדכתיבנא לעיל. שוב ראיתי שיטה רבינו

ולחומרה, דאיכא תלת לטיוותא. ואפי"ג דר' יוחנן רביה דר' אלעזר, מסביר טעמיה דר' אלעזר וכדכתיבנא. ומה שכתב בספרי הודפס בפירוש המשניות וכלכל כר יבודה, טעות הוא תריג), ואין הלכה לא כר יבודה ולא כר שמעון, וכן נמצא בספרים מדוייקים, ומן כלשון צעמנו הוא מוכרח דקאמר ולא כר שמעון, ופשוט הוא תריג).

ולענין השאלה על משנה מסכת ידים [פ"ד מ"ג], לא היה כדאי לכתוב זה לפי שהוא תלוי בצבנת פשט לשון המשנה, שהשואל חשב כי מה שאמר ר' יהושע והכדון שלנו מעשה חדש, שר"ל יוצא ארץ ישראל בדרך עמון ומואב, ועל כן בוקשה לו דהא עמון ומואב מעשה ישן הוא. ומי יתן ודע איך יפרש זה השואל איך צבא דקתני והכדון שלפנינו מעשה זקנים, וכלא צימי משה רבינו ע"ה לא היה אלא מעשה נציאים. אלא קושטא דמילתא דאין הפירוש כאשר חשב, אלא הכי פירושו כי שאלו לפני הזקנים עמון ומואב מה הם בשביעית, והשואל היה יודע שהם הייבים (מעשר תרומה) מדרבנן, אבל לא היה יודע בשביעית מה יבוא, מעשר עני או מעשר שני, והזקנים לא הובו שמים לכו צבא מידי ועתה צאים לדון עליה מחדש, וכייונו לישנא דגזר ר' ערפון מעשר עני וגזר ר' אלעזר מעשר שני, ועל זה השיב ר' יהושע מלרים מעשה חדש כלומר גזרה חדשה, ובבל מעשה ישן גזירה ישנה, וידין דין מעשה חדש שאלו צאים לדון עליו עליו מחדש, ידון מעשה חדש וכו', וכן התשובה השנית והמעשה שלפנינו מעשה זקנים, דקנים הם שצאים לדון עליו ולא נציאים, ידון מעשה זקנים גם כן, ופשוט הוא.

אלא דקשיא לי עלה דמתני דעמון ומואב אינם מכלל ארץ ישראל, שהרי אין שם נוכח זהם, ואם כן במעשרות זהם מדרבנן, וכתבן [שם] צבא ר' אלעזר ואמר סוד ה' ליראיו וצריחו להודיעם, לא ואמר להם אל תחשו למינייכם מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו עד הלכה למשכ מסיו עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית, ואם הוא הלכה למשכ מסיו משמע שנוכח זהם מעשרות מן התורה, ואם הם מן התורה שם נמי תבוא זהם, וי"ל שכן הייתה הלכה למשכ מסיו שאל יגזרו חכמים מעשרות בדרך עמון ומואב שהנה בשביעית יבוא זה מעשר עני תרומה). וליכא לתרומה דעמון ומואב צבא שנים הו תרומות ומעשרות נוגה זהם מדרבנן, אבל צבא השביעית נוכח זה מעשר עני מהלכה למשכ מסיו. חדא, דכיון דאין זה תרומה ומעשר איך יכיה זה מעשר עני, שהרי מעשר עני נגרר אחר תרומה גדולה ומעשר ראשון. וחו דנמצא ארץ עמון ומואב חמורה מארץ ישראל ענמה, דק"ל [מגילה י ע"א] קדושה ראשונה קדשה לשעתה וכל מקום שהחזיקו עולי בבל נתקדש לעולם, אבל תריח) מקום שלא החזיקו צו בעל קדושתו ואין חיוסם חלל מדרבנן, וכל שכן עמון ומואב שהם חוץ לארץ תריח) לגמרי שאין דבר נוכח זהם

שמשון ז"ל בפירושו המשניות [ידיס פ"ד מ"ג] והוא הולך בשמחה ר"ת ח"ל, מעשה ישן, ומשכח בדבר דשמה לא היה אחד עניים באותה שעה, מעשה נביאים, ועפ"י נביאים עשו בורחא שעה, כלכח למשה מסיני, לאו דוקא דאין זה מן הכחשה אלא כהלכה למשה מסיני עכ"ל, וכרי זה כמו שכתבתי צפי דמחנה. אבל בתירוק קושין דכיכי קרין לא כלכח למשה מסיני הכל הולך אל מקום אחד, אלא שאני פירשתי צב יוחר ממך שכתב הרב ז"ל.

ולענין דיבור הכותב לא ריתתי להעריה את קולמוסי, עד אשר תבאר קושיותיך.

והנראה לעניות חרד דעתי כתבתי.

[מאוס זעירא דמא חזריה זלכ"ה] תרכ"ב.

סימן רד

שאלת: ממני אודיעך, במה שכתב הרמב"ם ז"ל (פ"ד מבלכות מחנות עניים) [כלי שמיטה ויזבל פ"ד כ"ז] ח"ל. צללים שילאו משכיביו. למולאי שביעית אס עשו כיוצא בזה מותרין ואס לאו אסורין. ומשמע שאעפ"י שלא רבו גידולין על העיקר, וק"ל דכולה סוגין דפרק בנדר מן הירק [גדרים כ"ז ח"א] משמע דדוקא כשרבי הגידולין מותר, אבל כיוצא בו לא, וכן כתב הוא ז"ל בפרק שלפניו (תרכ"ו), צלל שפקרו בשביעית ונעשו בשמינית ורבו גידולין על עיקרו בעלו גידוליו את עיקרו ובחר הכל משמע דוקא מפני שרבו הגידולין, וחו מה שכתבתי עליו בראשית ז"ל [שם פ"ד הכ"א] מן הירושלמי [שביעית פ"ו כ"ג] דר' אבבו לא עשה מעשה אלא במדוכנים כרש, כלומר משום כחשך שבהם דלא ניחא ליה שיגדלו, ואפילו לפי גירסת ספרינו מדוכנים כלומר שדך אותם וערסם, אבל כיבא דלא דך ועירצ אין גידולין מעלין את העיקר, וכדי דחוק ליה בסוגין [גדרים כ"ח ע"א].

תשובה: דע כי בתלמודא דידן דחוק הכי בדרך דחוייה במדוכנים, כי כיבי דלא חפשו צעין דגידולין מעלין את העיקר, אבל בחר דקיס לן פשיטות מהך ברייתא [שם כ"ח ע"ב] דר' שמעון בן אלעזר דאמר אס ישראל חשוד על השביעית למולאי שביעית מותר, ומכאן תלמודא דחויי באי פשיטותא ולא מלי הכך מחניחא דמיתין לעיל למפשט מניחו, ודחיק דילמא במדוכנים, לא אלעריכא בשתא לאוקומינכו בכה, אלא כפשטיכו דגידולין מעלין את העיקר, ולא שבקין מאי דפשיט בתלמודא דידן משום שובדא דר' אבבו דמיתין בירושלמי. דילמא ר' אבבו סבירא לי דאין גידולי ביתר מעלין את האיסור ומשום הכי הולך למעמא דמדוכנים, אבל לדידן צעין לא נריכין להכי תרכ"ו.

וטעמא דמילתא דשביעית אסורה על ידי קרקע והיתירה על ידי קרקע, מה שאין כן בשאר איסורין, והכי מהר"ק בנמרה בדיאל [שם], וכן כתב הרב ז"ל [שם]

סימן רה

(*) מה שהשיב הר"ר נסים נ"ר, על מה שכתבתי (תל) על לשון הרמב"ם ז"ל [כלי חמדין ומוספים פ"ב כ"ז] על כרמח הדשן, כי בעליתי באותה חשוכה דכי כיבי דבוקשה [יומא כ"ג ע"ב] הולאח להרמח לענון דעוונה בגדי כבוש דכתוב ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים, הוקשה נמי הרמח להולאח לענון דעפא בגדים פחותים מן הראשונים, דבכרמח הדשן שייך נמי טעמא דכי רבי ישמעאל [שם] בגדים שבישל בכם קדרה לרבו אל ימחו וכו'. — חכ לשון החכם החכר, אמר השואל דקדקתי בדברי המשגיח נ"ר ומלאתי עושה עיקר גדול בתשובתו הרמחה להקיש לבגדי הולאח בגדי הרמח, ובדבר מצוה צעמא שאין לדמות הולאח להרמח ושיאמר על שניהם ציול קדרה, לפי שמלות הרמח עוונה טבילה וקידוש ידים ורגלים קודם שיגע בכלי, וכך היו מחבירים אותו ואומרים לו הזכר שלא תגע בכלי קודם שתקדש ידיך ורגליך, ואחר כך לוקח מתחב ושל כסף היתר ופולה לראש המצוה וכו', כדאיתא בדברי הרמב"ם ז"ל [שם כ"ב]. וכל זה צמלות הרמח משא"כ צמלות הולאח שאינה טעונה לא טבילה ולא קידוש ידים ורגלים ולא מתחב של כסף, והיה צריך ליגע בצפר כדי למלאת ממנו שק או קופה או זולתם כדי להוליאו חוץ למקדש, וכדי שלא יתלכלכו הבגדים החשובים האריכו הקצוב בהולאח

בגדי כהונה פחותים, כדי שלא יתלכלכו אותם הבגדים שמחג זהם טום לרבו, וכן אמר רש"י ז"ל במסכת שבת פרק ואלו קשרים [ק"י ע"א] על מיתר מנן לשינוי בגדים מן הכורה שנאמר ופשע את בגדיו ולבש בגדים אחרים, ויתגד דבי רבי ישמעאל למדך תורה דרך ארץ בגדים שגישל זהם קדרה לרבו וכו', ופירש"י ז"ל [ד"ה ולבש] והיזיא את הדשן הזקיקו הכתוב ללבוש בגדים פחותים בשעת הולאת הדשן שאינה עבודה חשובה, כדי שלא ימאסו בגדיו החשובים שעבד זהם עבודה אכילה ושתייה כגון קיטור וניסוך.

ועוד אם בגדי הרמה היו פחותים נשום נישול קדרה, לישמעאל קרא בבמה וכל שכן בבואה, ועוד צר מן דין ליכא למימר כלל בגדי הרמה בבגדים פחותים, דבשלמא בכבן הדיוט שבגדיו בגדי לכן איכא למימר פחותים מהם, אמנם בכבן גדול שכל עבודתו בחוץ בגדים ארץ יעלה על הדעת שיעשו שום עבודה בבגדים פחותים (חללא) לא במהותם ולא במספרם, שהרי מחוסר בגדים שעבד עבודתו פסולה וחייב מיתה כמו שכתב הרמב"ם ז"ל פ"י מכל"כ (ביאה המקדש) [כלי המקדש כ"ד], ומלאנו כהן גדול ביום הכפורים תרומת הדשן אינה כשירה חללא צו, שכן אמרו התוספות מסכת יומא פרק קמא [כ"ז ע"ב] בשמעתא דבבא יום תורמין את המזבח וכו', ביום הכיפורים דאיכא חולשא דכבן גדול עבדין מחלות, כתבו התוספות [ד"ה משום חולשא] משמע דאפילו תרומת הדשן שהיא עבודה ליל אינה כשירה חללא צו, וכיולא דהא כתב רבינו בחיי ז"ל פרשת לו [ו' ג'] כיון שכדיענו הכתוב שכתב הדשן לריכב בגדי כהונה, בודאי שאריכב ד' בגדים בכבן הדיוט וד' בכבן גדול.

ועוד מלשון הרמב"ם ז"ל נראה שאין הפרש בין בגדים שלובש בכבן בעבודה הרמה הדשן בין בגדים שלובש בעבודה קיטור וניסוך, שהרי בפ"ד מה' תמידין ומספין [כ"א ע"ב] כתב, כיצד עושין כל בני חצות של יום נכנסין ללשכת הגזית וכו' והם מלובשים בגדי כהונה וכו', ויולאים לעבוד אנשים שפועלים, ושאר הכהנים מוסרים אותם לחנים ומפשיעים אותם וכו'. נראה שלא היו פושעים חללא אותם שאינם עתידים לעבוד, אמנם אותם שנעלה עליהם בגורל היו נשארים מלובשים בגדי כהונה, בין מי שזכה בתרומת הדשן בין מי שזכה בשאר עבודות שקראו ז"ל מחיגת טום, ודבר ידוע כי מי שזכה להרמה הדשן הוא מסור במערכת הוא המעלה שני גזירים הוא מכניס מחתכ מלאה אש מן המזבח החיון למזבח הפנימי להקטיר עליה קטורת, ובאמת כי לא יקראו עבודות אלו כולם נישול קדירה שימרטו להם בגדים פחותים, עד כאן דברי החכם נר"ו.

ואני אומר כי אין זהם הכרת, אבל מודה אני דעשמן של דברים כך הוא, כי בגדי הרמה חשובים הם, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרשת לו [ויקרא ו' ד'], ומקשה על

רש"י ז"ל שכתב שאינה חוצה ח"ל, לא ידעתי מנן אמר הרב שאינה חוצה, כי נראה שמהם היא על הכבן שבבגדים שיעשה זהם הקרנות גם הרמה הדשן יהיו בגדים נקיים, לא ישמש באותם אשר הוליא הדשן, ומהאור מדרך מוסר עבד לרבו וכו'. אבל אני אומר כי אפשר שברמב"ם ז"ל סבירא ליה כרש"י ז"ל שהיא מלוכה ולא חוצה, ולפיכך אין ראיה מכל אותם שכתב הרב הכהן, וס"ל ז"ל דברמה והולאה שזים הם בבגדי כהונה פחותים, וכן יש לדקדק מדכורך הרמב"ם לומר גם הרמה הדשן יכא בגדים נקיים, משמע דיש סבירא לומר דלא צעיק שיכיו בגדים נקיים. שוב מלאהי בספר החינוך בפרשת לו את אהרן [מלוכה קל"א] שכתב בדברי ח"ל, ובגדי כהונה שהיו תורמין זהם את הדשן היו פחותים מן הכלים שמשמש זהם שאר עבודות, שנאמר ופשע את בגדיו ולבש בגדים אחרים וגו', ואעפ"י שפסוק זה נאמר בבואת הדשן אל מחוץ למחנה, מכל מקום גם בתרומת הדשן דכיינו כשמסלק אותם מעל המחנה ומורידים לרפכ שאלל המחנה, יש לנו ללמוד גם כן שאין ראוי לעשות אותה מלאכה באותם בגדים שהוא משמש, ונאמר דהא על דרך משל בגדים שגישל זהם קדרה לרבו אל ימחג זהם טום לרבו, ע"כ. ודבר זה כמו שכתבנו, וכבר ידעת כי זה המחבר רגיל להעתיק לשונו של הרמב"ם ז"ל וכן כתב הוא בבקדמתו, ולפיכך אני אומר כי מה שכתבתי באותה תשובה הוא דרך ישר לתקן דברי הרמב"ם ז"ל, וליכא למדא מינה חללא.

והנראה לעניות דעתי כתבתי.

סימן רו

(*) **כתיב** (חללא) [ויקרא י"ג ל"ג] והתגלה ואת הכתק לא יגלה, ומתרגמין דעם נתקא, והכי תנן בפ"י דנעשים [מ"ב] כיצד מגלחין את הכתק היה מגלה חוצה לו ומניח שתי שערות סמוך לכתק כדי שיכא ניכר אם פשע. וקשיא לי מה נפשך אם היה ניכר בפשיון צלי התגלה למח מגלה, ואם אין ניכר בפשיון צלי התגלה בכסגר ראשון למח אינו מגלה, וכי תימא דכסגר ראשון נמי מגלחין וילפיין לה משום מדה מ"ג מדות, ליתא כלל, שכן (חללא) כתב הרמב"ם ז"ל בפירושו במשניות כיצד מגלחין את הכתק בסוף שבע הראשון וכן כתב גם רבינו שמעון ז"ל. ויש לתקן דלשולם היה ניכר (חללא) בפשיון צלי התגלה כל זמן שכל שאר המקום יש צו שער ומקום הכתק נמרע ודאי ניכר הוא, כמו שניכר הנגע צעור הכשר וכל שכן הוא, ובזמן שהוא מגלה שנשחכ לרצו ממה שהיה צו תחילה לרץ להניח שתי שערות כדי שיכיה ניכר אם פשע או לא, שאם יפשע ימרטו גם השתי שערות שהיה ויפשע הכתק אל המגולה (חללא). והפעם בגילוח אעפ"י שהוא ניכר כמו שניכר נגע צעור הכשר, אפשר לומר לפי פשוטו שכיון שעמד שבע ראשון במקומו שלא נולדו צו

דבתיחת מסכת נגעים היא. אי נמי משום דקשיא ליה
למאי לא נקיע כלישנא דקרא דכתיב שאת צרישא, תירץ
רש"י ז"ל תחלה מפי נגעים, וכתחלה בסדר כלבנונית עדיפא
ומשום הכי חנא זכרת צרישא, וקרא נקע שאת שכיח
גבוה ממנה שכוה הכתפס תחילה זרואות בעין. אי נמי
איכא לתרזי למאי פתח חנא זכרת אעפ"י שכיח אחרונה
זכתיב, דלמחזי דכתס קאי עלה דשתיס שכן ד' ושתיס
מאי ייכו שאת זכרת כדפריש תלמודא ככא, ומפרש למאי
דסליק מייח זכרת עכא וכו'.

שנים שכן ד'. כתב רש"י ז"ל [ד"כ מאן חנא] גרסינן וכו'.
כבר קיימתי בגירסא צפירושא דמתני. ובראש"י ז"ל
[בתוספותיו ד"כ מראות] כתב דדבר שאין צו רוח חיים
פעמים הוא בלשון זכר ופעמים בלשון נקבה. וכן כתב ר"ת
צריש קמא. אבל קשה לי למאי נער לה רש"י ז"ל לפרושי
למחזי דנגעים ולא למחזי דככא, וי"ל דאי למחזי דככא
היה למינא דשפיר חני שתיס שכן ד' אגב הכך טלכו
דחני זכו שתיס שכן ארבע, אבל למחזי דנגעים קשה,
אפשר דמחזי דכתס מגיב רש"י ז"ל, אבל מחזי דככא
שציק לה מעמא דלמחזי.

וא"ת למאי לא מייחי [רש"י שם ד"כ שנים שכן] קרא
דכתיב במראה בגדול כזכ דכתיב בתורה דמייחי
כתוספות [צ"י ע"א ד"כ מראות], ומייחי קרא דיתחקאל,
ויש לומר דכוכ למינא מראה כוי לשון זכר אבל מראות
שכוה לשון רבים כוי לשון נקבה, שכן מלינו חטב חטים,
ולא חטות, אשכ נשים, ולא אישות, משום הכי מייחי קרא
דיחקאל דכתיב לעיל מהאי קרא ואראש מראות חלבים
ועלכ קאי כאי הוא מראה דמות וגו'.

שנים שכן ד'. משום דקשיא ליה [לרש"י ד"כ שנים] וכה
תלחא כתיבי צקרא דכתיב שאת או ספחת או
זכרת, ולא משום דכתיבי קרינא לכו אבות, חלל משום
שדרך כנגע לבא זשני מראה לזון, באחד הוא לזון זכיר
מלשון זכרת, וכשני הוא לזון שזכרת חלל שאינו זכיר
כל כך — שכן ארבע, סיד הכיכל תולדה לזכרת, שכלבנונית
שלב הוא זכיר אבל אינה עכא כשלב, קרום זיכה תולדה
לשאת שכוה ממין לבנונית (תרומה), ולפי זה איפשר שזכרות
שוין כלובן וגם בתולדות שוין זו לזו כלובן, וכן בפירוש
אי אפשר, משום דלמחזי לקמן [ר' ע"ב] ואם זכרת לבנה
היא היא לבנה ואין אחרת לבנה ממנה, וכיון שזכרות אינם
שוים כלובן גם בתולדות אינן שוות. ולאפוקי מהא בורך
רש"י ז"ל לומר שנים כתובים שאת וזכרת, משום דכתיבי
קרינא לכו אבות ולא מפני ששוין כלבנוניתם, דספחת אינו
שם נגע וכו'.

כתב עוד שכן ד', יש לך לרבות וגו'. בשלמא למכ שפירש
ביינו שתיס שכן ד', חלל לפרש"י ז"ל מאי שתיס
שכן ד' מראות נגעים, ארבע מייצגי ליה שכרי זו למעלה
מזו כן, ותירץ יש לך לרבות וכו', פירוש ולעולם אבות
ותולדות כן, ששכיר היא תולדה זכרת ומינה, אעפ"י שכיח

סימני עומאכ, שכן שער כחוד או פשיון ולא סימן עכרה
שכוה שער שחור, ה"כ מלכ לנלחו כדי שעל ידי שידחה
הפזל לגדל שאר שער הראש יגדל וימח גם במקום הכתק
כחוד או שחור (תרל"ו) לממא או למכרו, ואם לא נולד
צו תרל"ו) שום סימן היה פוערו ולא היה לריק הכסגר
שלישי שאין הכסגר שלישי זנחקים.

ואם תלמד מאי שאת נתק שתיס עמד צעיון לסוף שתי
שזעזע פוערו, ואילו כנגע עור זשכר כתיב [ויקרא י"ג ו']
וכה ככה כנגע ולא פשכ כנגע, מעמא דככה תרל"ו)
ממחזיתו ולא פשכ הא אם לא כוככה ממחזיתו או שפשכ
עמא, וכדי דייק קרא וכן כתב רש"י ז"ל צפירוש החומש
[שם], וי"ל דפשכ דקרא הכי משמע, תרומה) חלל אי
אפשר לומר כן דכא ברמז"ס [הלכ עומאכ תרע"ה פ"א
כ"א] ורבינו שמשון ז"ל [נגעים פ"א מ"ג] כתבו זכרית
שתיס כנגע עמד צעיון אפילו שלא ככה עכור, וגדולה
מזו משמע זכרות ככתיב [תרי"ג פרשתא צ"י פ"ב כ"ו]
שאפילו היתה מתחילה ככה עון כסיד ולכסוף עכא כשלב
מטכרין, תרומה) וכה תרומה) דכתיב וכה ככה כנגע
לאשחשטין דאפילו נשחטה משלב לסיד או מסיד לשלב לא
למחזי נגע אחר הוא וזכר וממחזי זכרת, חלל כעומד
דמי ומטכרו, וצקונטרס תרומה) גופיה פי' צפ"ק דמגילה
[ר' ע"ב ד"כ י"א] גבי מלרע מוסגר דלמחזי בגמרא
שתיס תלויכ בגופו חלל צימם, שתיס לא ימלא צימם
כדי סימני עומאכ שער לזון או פשיון יטכרו אעפ"י שנגע
עמד צעיון, וצפירוש החומש פי' מה שכוה נאות לפשכ
ככתוב אעפ"י שתיס כדון כך, או שמתא דכר זיכ.

ותגלחת הכתק היא מלח עכא ודוחה לא תפשכ על חיר,
שאפילו היה חיר מלח תרומה), ומינה נמי
שתיס נולד הכתק זכחת מן הפאות אם אפשר לו לקיים את
שתיס עון שיגלה שלא כדרך השחטה מוטב, ואם אי
אפשר לו לקיים את שתיס עון שתיס שם חלל חסר או
דבר המשחית, לא משכינ בסגרו עד שיעשכ טול, דכא
חיר לא משכינ בסגרו עד שיעבור זמן חירחור. ומיכו איכא
לדחוי דשחתי חיר ולא חזי לבכח קרנות חירותו צעור
שתיס צו הכתק, איך דלא משכחת לה דכא פלח אין לה
שיעור תרומה) ואם יולד הכתק במקום הפלח ממש כרי
נמרס, ואם לא כרי אפשר לגלה סביבות הכתק ויניח שער
כל שכוה לפלח, וחז לא מדי.

[והנראה לפי עניות דעתי כתבתי] תרומה).

סימן רז

שאלת: ממני אשחיק לך מה שנמלא כחוד חללי על
עין מראות נגעים.

[שבעות כ' ע"ב] חק הכס וכו'. פירש"י ז"ל בתחילת
מפי נגעים. בורך לפרש כן משום דתלמודא
מקלר לה וסד"א אחריתי היא, לפיכך אנור רש"י ז"ל כהיא

אלא שנותן את השלג מסתבך ומתחבר מקצתו אל קצתו
כלמר הכי שחור מסתבך ואין כל נימא ונימא צפני עננה,
אבל הכפור אינו כן אלא כאפר יפזר.

כתב רש"י ז"ל שיהי לה כסיד הכיכל דאפי"ג דלמר לבן
עוב לבנוניתו וכו'. בלשון הכי דהו רש"י ז"ל פירוש
הרש"י ז"ל והפירוש האחרון שכתבתי לעיל, ועמנו דכיון
שהבשרת אין למעלה ממנו והשאלה הוא מלשון גובה, ומשמע
גובה מן הבשרת דכתיב בקרא צבדיא מעט, דליכא למימר
דקאי אכתולדא דלא כתיבא צבדיא. למדנו מלפני ג' דברים.
שהשאלה למעלה מן הבשרת, ולמעלה מן הסיד, ושאינה שוב
לסיד, דכיון שהשאלה אינו גובה מן הבשרת אלא דבר משמע
ממילא הוי למעלה מהסיד, ואיך אכתי נימא דשאלה וסיד
שזין הם, וי"ל לתרן דכי כיכי דורשיין ואם בשרת לבנה
היא ואין אחרת לבנה כמותה, הכי נמי נדרש ואם שאלה
לבנה לומר שאין אחרת לבנה כמותה, ילאפוקי בשרת ליכא
למימר דהא שאלה כתיב. ואלוה דהרש"י ז"ל תרין לתרן
דאין צמין השאלה לבנה כמותה, אצל צמין הבשרת ים לבנה
כמותה ומאי ניכו סיד הכיכל, איך לא דרש ליה דהא לא
כתיב היא.

כתב עוד וכל דבר שחור וכו'. ועמנו של דבר שכל לבן
שיש בו בשרת אין בראות נחפש בו יפה, כאשר אינו
נחפש במראה החמור והפיכך מראית כאלו היא עמוקה,
ובלבד שחן בו זכריות וצבירות בראות נחפש בו יפה
ונראה כאלו הוא גבוה, כמו כלל שקראת גבוה מן החמור.

כתב עוד וכשנים שנתרבו וכו'. בשלמא לפרוש הרש"י
ז"ל כיון דשאלה וסיד שזין הם בלבד צלובן פשיטא דלא
הוי תולדא דידה, אצל לפירש"י אימא דקרום עדין מסיד
וכוי תולדא דבשרת, וסיד תולדא דשאלה, על כן אמר
וסיד לבן מן הקרום. ועדיין אני אומר סיד וקרום ציה
תולדות דבשרת ולמעט מהם תולדות שאלה, על כן אמר
ולמעט צוכה הוא וסבור. ועדיין אני אומר סיד תולדא
דשאלה כסמכה לה וקרום הוא תולדא דבשרת, על כן אמר
ושני מראות של תולדות בלבד לא בלבד. ועדיין אני אומר
לא נתרבו התולדות לנידוף אלא לעומאכ ומחני ר' עקיבא,
לכן אמר וריצה בכחוש, והיא הצב לקושיא מאן חמא וכו'.
א"י בשלמא לפירוש הרש"י ז"ל, היינו דקתני שנייה לה
דכא שנייה לה ממש בגוון, אלא לפרש"י ז"ל שלישית
היא, לכן כתב וריצה בכחוש שיעמר התולדא עם האב
דידיה, והיינו שניה לה בלד שהיא מאטרפת עמה לא מאד
בגוון, ואפי"ג דליכא לפרושי דשנייה לה דקתני לאו לאטרפתי
קאמר, אלא לומר שהיא מניינה ונפקא מינה דכל כהן שאינו
צקי וכו', והוא הפירוש השני שכתבתי למעלה, ליתא דכל
היכא דליכא לפרושי דמחני דינא קתני הוי שפיר עפי,
וענין לירוף דינא הוא — זו היא הצב דמתניתין.
ואיכא למידק עפי מ"ע דילג וקילר התלמוד סברה ר'
מאיר [נגייה פ"א מ"א], שברי מלינו צכמה

למעט מהשאלה, וקרום ציה תולדא דשאלה (וממנה)
[וממנה], נמלאת אומר לפי שיטת רש"י ז"ל והחוספות
[ד"ה שנים] סדר בלבד, בשרת, ותחתיה שאלה, ותחתיה
סיד הכיכל, ותחתיה קרום ציה, וסדר מראה בגוון שלכם,
בשרת דומה לשלג לבן, והסיד דומה לשלג שאינו לבן כל
כן, אבל צד הוא, וכשתשער לבנונית הסיד עם לבנונית
השאלה בשאלה לבן מן הסיד, והשאלה הוא לבן כלמר אלא
שאינו מצביק בשלג. וקרום ציה הוא ממין לבן השאלה,
אלא שהוא למטה ממנו וגם לבנוניתו נמטה מסיד הכיכל.
יכתבתי כלל זה מפני שראיתי כמה חכמים שרצו לפרש
שרש"י ז"ל סובר דמראה אחד לכל כד מראות נגשים אלא
שזו למעלה מזו בלבד, ואין זה נכון כלל, כמו שאני עתיד
לנאר בפעמיית.

עזה בשלג. פרש"י ז"ל לבנה ציחור ולקמן מפרש מנה ליה.
לאפוקי ממה שפירשנו למעלה שהאבות בן שנים
בלבד, אלא שהבשרת לבנוניתה צביר והשאלה אינו צביר
כל כך, אלא אין בהם שוב לבשרת בלבד.

שנייה לה כסיד הכיכל. זה בלשון סובל [כמה] פירושים,
או יהיה שנייה בלבד, ולא להצטרף, או שניה לה שהיא
ממנה וגם לא להצטרף עמה, או שנייה לה שהיא תולדא
ומצטרף עמה אבל אינה שניה לה בלבד, וכו' פירש"י
[ד"ה שניה לה], או שניה לה שהיא תולדא ומצטרפת עמה,
ושנייה לה נמי בלבד, ונמלאו סיד ושאלה שזין בלבד, וכו'
פירוש הרש"י ז"ל [ד"ה מראות], ובכלל זה גם כן שהיא
שניה לה לכל הדברים שהיא ממנה ומצטרפת עמה ושנייה
בלבד. עוד איפשר לפרש שניה לה ממש בלבד ואין אחרת
שניה לה, לומר שהסיד למעלה מהשאלה, ושומר לך אלו
הפירושים וכל אחד נפרש במקומו בפעמיית.

שאלה כלמר לבן. ראיתי לאחד מן הרשומין שסבר בדברי
ר' מאיר שאמר [עפים פ"א מ"א] שאלה בקרום
ציה שניה לה כלמר, וחשב שפסח ר' מאיר את התולדא
של שאלה יותר לבנה מהשאלה, ונשא ונתן צסוגיא על הנחת
הקדמה זו, ובדאי שלא ראוי דכתיב החום [ד"ה שאלה]
שכתבו דאירי ר' מאיר כלמר שאינו נקי, וקל להבין. שוב
ראיתי בחוס' הראש"י ז"ל [ד"ה שאלה] שהקשה עוד איך
עשה ר' מאיר משחירה שכתובין אב, ותיירך דאין שאלה אלא
גבוה משמע שהיא גבוה מכולם דהא לומר שחורה, וכתיב
שאלה לבנה אמאי קרי [לה] לבנה למה לה תולדא לבנה
שצבולס, ודוחק הוא.

אבל קשה דבשלמא לפי הפירוש שאמרנו שהאבות שזין
בלבד אלא שזה משונה בלבנוניתו מה היינו דכתיב
הנותן שלג כלמר, אלא כיון דאמר בשרת עוב בשלג יותר
מהשאלה אם כן מאי האי דכתיב הנותן שלג כלמר, תירך
הריש"י ז"ל [ד"ה חן בתם] דאורחיה דקרא דמדמה
דבר הצלתי מודע בדבר המודע לכל אפפי שאינו דומה לו,
שהרי הצבויים המשיגו להקציב לאריה וגם אין ציניכס
הדמות כגל. ואני אומר כי לא בא הכתיב לדמות אותם בלבד,